

Je peuter begrijpen

SERIE CHRISTELIJKE OPVOEDING DEEL 3

Aline Hoogenboom & Joop Stolk

Inhoud

Woord vooraf.....	7
1. Opvoeden begint met begrijpen.....	11
2. Begrijpen hoe je peuter zich ontwikkelt	28
3. 'Nee, zelf doen!' Je peuter ontdekt wat hij kan en wil	50
4. Omgaan met het eigen willetje van je peuter.....	62
5. 'Ikke schoot!' Je peuter zoekt een veilige haven.....	76
6. Hoe kun je een veilige haven zijn?.....	84
7. Vertrouwen als basis voor een christelijke opvoeding.....	98
8. Leven in een christelijk gezin	109
Tips en gespreksvragen voor opvoedkringen.....	133
Over de auteurs	143

Woord vooraf

Peuters vermoeien en peuters vertederen. Soms zijn ze zo dwars dat je er geen raad mee weet, maar het volgende moment kunnen ze ook weer heel aanhankelijk zijn. Peuters stellen je geduld op de proef, maar kruipen even later bij je op schoot om weer eens lekker met je te kroelen. Peuters zijn dan ook niet onder een hoedje te vangen. Met peuters is het nooit saai in huis; ze houden hun vader en moeder wel bezig, totdat ze aan het eind van een drukke dag in bed liggen en ouders eindelijk van hun rust kunnen genieten.

Voor veel ouders zal dit een herkenbaar beeld van hun peuter zijn. Een beeld dat tegelijk veel vragen oproept. Hoe reageer ik op een peuter die niets wil en op alles 'nee' zegt? Hoe ga ik het beste om met de wisselende stemmingen van een peuter? Wat moet ik doen als hij alles zelf wil doen op een moment dat het mij helemaal niet uitkomt? Moet ik dan maar toegeven om een driftbui te voorkomen of moet ik voet bij stuk houden? Hoe kan ik hem geruststellen als hij 's nachts angstig wakker wordt of hem zover krijgen dat hij zijn speelgoed deelt met een ander kind?

In dit deel van de serie Christelijke Opvoeding zoeken we op al deze vragen een praktisch antwoord met richtlijnen en suggesties waarmee ouders aan de slag kunnen, waar zij houvast aan hebben in het dagelijkse gezinsleven. In dat opzicht sluit dit deel over peuters naadloos aan bij het vorige deel over de verzorging en opvoeding van baby's. Opnieuw proberen we allereerst peuters te begrijpen in wat ze doen en laten en bij wat er in hun 'koppie' omgaat. Dat is de beste manier om te weten te komen wat een peuter nodig heeft en wat een goede aanpak is. Vandaar ook de titel van het boek: *Je peuter begrijpen*.

Aan de hand van het voorbeeld van Renske, een angstige peuter, gaan we in het eerste hoofdstuk na hoe ouders gevoeliger kunnen worden voor wat er in hun peuter omgaat. Het voorbeeld van Renske laat tegelijk zien wat er kan gebeuren als het doen en laten van een kind niet begrepen wordt.

‘Kan ik zelf’, zegt een peuter, maar wat kan een kind van die leeftijd nu wel en niet zelf? Die vraag vormt het uitgangspunt van het tweede hoofdstuk. Daarin geven we een overzicht van de ontwikkeling van peuters van één tot vier jaar. Wat kan een peuter op die leeftijd, hoe denkt hij, hoe leert hij steeds beter praten en zeggen wat hij wil en nodig heeft? Heeft hij al besef van goed en kwaad, van wat mag en niet mag? Hoe speelt hij en hoe leert hij samen spelen met andere kinderen? Hoe komt het dat het ene kind zoveel drukker of meegaander is dan het andere? Een hoofdstuk vol informatie die ouders kan helpen hun peuter beter te begrijpen.

Hoofdstuk 3 en 5 zijn elkaars spiegelbeeld. Aan de ene kant zien we peuters snel zelfstandiger en zelfbewuster worden, maar aan de andere kant merken we dat zij vaak nog echt afhankelijke kinderen zijn die de leiding van hun vader en moeder hard nodig hebben. Het zijn twee kanten van dezelfde peuter: een kind dat steeds zelfbewuster wordt en een kind voor wie de geborgenheid binnen het gezin van levensbelang is. Zo leren we begrijpen dat een kind nooit groot kan worden zonder de bescherming, de steun en de stimulans van z’n vader en moeder.

In hoofdstuk 4 brengen we de inzichten van hoofdstuk 3 in praktijk. Omdat peuters zo nadrukkelijk aandacht kunnen vragen voor alles wat zij kunnen en willen, wordt de periode vanaf twee jaar ook wel de peuterpuberteit genoemd, met dezelfde botsingen tussen ouders en kinderen als twaalf jaar later. De vraag is dan hoe je verstandig om

kunt gaan met de drang naar onafhankelijkheid, naar het 'zelf doen' van peuters. Je wilt daar tot op zekere hoogte wel ruimte voor geven, maar een peuter moet ook leren dat niet alles kan en mag wat hij wil, dat hij moet leren gehoorzamen en ten aanzien van zijn broertje, zusje of vriendjes zich ook moet leren aanpassen. Dat vraagt van ouders heel wat doorzettingsvermogen, soepelheid en ... humor!

In hoofdstuk 5 en 6 kijken we naar 'de andere kant' van het opvoeden van peuters. Zij hebben inderdaad leiding nodig van ouders die als het moet voet bij stuk houden. Maar het is niet minder van belang dat peuters leren ervaren dat hun vader en moeder toch altijd van hen blijven houden. Papa en mama moeten voor hun peuter als het ware 'een veilige haven' zijn, waar zij altijd tot rust kunnen komen. Belangrijk om te weten hoe je als ouders zo'n veilige haven kunt zijn, hoe je je peuter geruststelt als hij bang is, hem bemoedigt en hem geborgenheid en beschermende liefde biedt. Hoe doe je dat in de praktijk van alledag?

De laatste twee hoofdstukken over de christelijke opvoeding van peuters sluiten nauw aan bij de voorafgaande hoofdstukken. Hoe klein hij ook nog is, ouders leren hun peuter wie de Heere is, wat Hij vraagt en wat Hij wil geven. Maar dat kan op die leeftijd nog niet met de woorden en begrippen die je voor oudere kinderen gebruikt. Peuters vragen zich nog niet af wat bidden inhoudt, maar zij leren bidden door mee te doen met de andere gezinsleden. Zo gaat het ook bij alle andere 'gewoonten' in een christelijk gezin, zoals vertellen uit de Bijbel, zingen, naar de kerk gaan, het vieren van de christelijke feestdagen, gesprekjes over de Bijbel voeren, enzovoort. Dat is een belangrijk principe in de christelijke opvoeding van peuters: meedoen door nadoen. Om het later, als zij ouder worden, des te beter te leren begrijpen. Bij elk van deze gewoonten geven we praktische richtlijnen en suggesties die bij peuters passen.

Aan elk hoofdstuk zijn vragen toegevoegd. Ze zijn bedoeld om de stap van lezen naar doen te vergemakkelijken. De vragen kunnen ook heel goed het gesprek tussen beide ouders of tussen alleenstaande ouders en andere ouders stimuleren. Ook kan gedacht worden aan gebruik in opvoedkringen. Omdat deze kringen steeds meer in een behoefte voorzien, geven we achter in het boek een aparte bijdrage aan de opzet en de uitvoering van kringen met suggesties, interessante vragen en opdrachten.

Namens de redactie,
dr. Joop Stolk

1 Opvoeden begint met begrijpen

'Renske, ik heb een verrassing voor je. Jij mag morgen mee naar tante Dineke en dan mag jij met Riëlle spelen. Hoe vind je dat?' Renske (bijna 3) reageert nauwelijks. Vreemd, Josien had wat meer enthousiasme verwacht. Ze heeft er zelf juist zo'n zin in om morgen naar haar zus te gaan, als de oudste vier kinderen naar school zijn.

De rest van de dag is Renske wat stilletjes. Af en toe klaagt zij over buikpijn. 'Hè', zegt Josien, 'nu niet ziek worden hoor, anders kunnen we morgen niet naar tante Dineke.' De buikpijn blijft. Renske is hongerig en huilt om het minste of geringste. 's Avonds wil zij niet naar bed. Pas om half tien valt ze in slaap.

De andere ochtend is de buikpijn nog niet over. Toch besluit Josien naar haar zus te gaan. 'Kom', zegt zij, 'als we eenmaal op weg zijn, zal het wel overgaan en wat zal Riëlle het erg vinden als we niet komen.' Dan begint Renske hartverscheurend te huilen. 'Ik wil niet, ik wil niet', roept zij aan één stuk door. Ze laat zich op de bank vallen, haar knuffel stijf tegen zich aangedrukt. Josien is geïrriteerd. Waarom moet Renske

juist nu buikpijn hebben en zo moeilijk doen? Ze had zich er zo op verheugd om een dagje bij haar zus te zijn. Nu moet zij het wel afzeggen. Ze kan moeilijk met een ziek kind op bezoek komen.

Ze laat Renske op de bank liggen, belt haar zus en gaat dan maar verder met de strijk die er nog ligt. Ineens wordt het haar te veel: vijf kinderen, elke dag zit vol, dan dit, dan dat, nooit eens onbezorgd ergens naartoe.

Als zij om de hoek van de deur kijkt, ziet ze dat Renske op de bank ligt te slapen.

's Middags speelt ze weer als vanouds. Als de andere kinderen uit school komen is zij helemaal opgeknapt.

Het geplande bezoek van Josien aan haar zus heeft heel wat voeten in aarde. Renske heeft buikpijn en net voordat zij weg willen gaan, raakt zij helemaal overstuur. Josien begrijpt eigenlijk niet wat er met haar aan de hand is. Waarom heeft Renske juist nu buikpijn? Dat heeft zij anders nooit. Ze begrijpt niet wat haar zo ineens mankeert. Eigenlijk doet Josien ook weinig moeite om daarachter te komen. Hebben de buikpijn en het harde huilen misschien een oorzaak waar Josien uit zichzelf niet aan denkt? Wil Renske thuisblijven, wil zij niet met haar nichtje spelen, is zij misschien ergens bang voor?

Stel je voor dat Renske jullie kind is. Op welke manier zouden jullie dan te weten kunnen komen waarom zij niet mee wil op bezoek?

Als Matthijs 's avonds thuiskomt, vertelt Josien dat Renske niet mee wilde en dat zij daarom niet naar haar zus kon. 'Wat een teleurstelling voor je ... Wat zal er met haar geweest zijn, denk je?' Josien is nog steeds wat geïrriteerd: 'Dat vraag ik me ook af, maar ik zou het niet weten. Breng jij haar vanavond maar naar bed. Misschien vertelt zij jou iets.' Dat blijkt inderdaad zo te zijn. Matthijs heeft Renske in bad gedaan en hij heeft haar een verhaaltje voorgelezen. Dan vraagt hij Renske of hij mag raden waarom zij veel te verdrietig was om naar tante Dineke te gaan. Renske kijkt hem een beetje argwanend aan, bang dat haar vader boos zal worden. Matthijs gaat niet recht op zijn doel af, maar maakt er een spelletje van. 'Jij wilde niet naar tante Dineke toe, omdat je bang bent voor de grote vissen in het aquarium.' Renske lacht: 'Niet hoor, ik ben helemaal niet bang voor vissen.' Matthijs probeert het opnieuw: 'Je wilde niet naar tante Dineke, omdat je de taarten die zij bakt zo vies vindt.' Renske schaterlacht: 'Nee hoor, taart is juist lekker!' Matthijs wil nog één keer raden. 'Je wilde niet, omdat je niet met Riëlle wil spelen.' Renske kijkt alsof zij in het nauw gedreven wordt. 'Dan weet ik het niet', zegt Matthijs, 'zeg jij het maar.' Renske kruipt onder haar dekbed en zegt heel zachtjes: 'Ik vind honden stout. Honden bijten.' Het hoge woord is eruit. Renske wist op de een of andere manier dat Dineke sinds kort een hond heeft en dat vindt ze eng. Daarom wilde ze niet naar tante Dineke.

Kinderen begrijpen

Het voorbeeld van Renske maakt duidelijk hoe belangrijk het is om te weten wat er in een kind omgaat. Josien begrijpt niet waarom Renske zo overstuur is. Ze komt er ook niet toe om er met Renske over te praten. Ze is teleurgesteld en geïrriteerd. Dat wil zeggen dat zij te veel met zichzelf bezig is om te begrijpen waarom Renske niet mee wil. Door op een ontspannen manier met haar te praten, lukt het Matthijs wel om te weten te komen wat er met Renske aan de hand is. Hij begrijpt haar en daardoor kan hij haar ook troosten en helpen. Dat is een belangrijk principe in de opvoeding: voordat je iets doet, moet je eerst proberen je kind te begrijpen. Voordat je op een kind reageert, boos wordt of straf geeft, is het belangrijk om eerst te begrijpen wat er in je kind omgaat.

Meestal denken wij dat opvoeden vooral ‘iets doen’ is. Ga maar eens bij jezelf na wat je als vader of moeder allemaal niet doet op een willekeurige dag: praten met je kinderen over van alles en nog wat, eten geven, wassen, verschonen, knuffelen, voorlezen, zingen, dingen regelen, opdragen, stimuleren, moed inspreken, prijzen, helpen, uitleggen, waarschuwen, verbieden, straffen, enzovoort. Zou je van één dag alles op een rijtje zetten wat je doet in het contact met je kinderen, dan zou je een indrukwekkende lijst van activiteiten krijgen. Activiteiten die er allemaal op gericht zijn om je kinderen zo goed mogelijk op te voeden. Vandaar dat we opvoeden allereerst zien als ‘iets doen’. Daarom is het ook niet vreemd dat Josien probeert Renske onder druk over te halen om met haar mee te gaan. Maar dat lukt niet, omdat zij haar niet begrijpt en omdat Renske zich ook niet door haar moeder begrepen voelt. Het zijn precies die situaties van onbegrip van twee kanten die de opvoeding moeilijk kunnen maken.

Aan alles wat ouders in de opvoeding doen, gaat iets belangrijks vooraf, namelijk dat je als vader of moeder probeert je kind te be-

grijpen. Iedere ouder weet dat een impulsieve reactie op kinderen vaak nergens toe leidt. Beter is het om eerst even na te denken voor je iets doet of zegt. Om te proberen je kind te begrijpen, voordat je op hem reageert. Je zou het kunnen vergelijken met het contact dat je hebt met een moeder die net als jij elke morgen haar kinderen naar school brengt. Jullie groeten elkaar altijd en vaak maken jullie ook een praatje. Maar de laatste dagen loopt die moeder zonder te groeten voorbij. Je begrijpt het niet, het steekt je en je bent geneigd ook niets meer tegen haar te zeggen. Maar dan zou je reageren zonder te weten waarom zij niet meer groet. Misschien heeft zij ergens verdriet over, maakt zij zich zorgen over iemand of heeft zij van de dokter gehoord dat een van haar kinderen ernstig ziek is. Daar kom je alleen achter als je naar haar toe gaat en vraagt hoe het met haar is. Doe je dat niet, dan is het gevaar groot dat het contact met die moeder nooit meer zal worden zoals het geweest is. Spreek je haar op het schoolplein wel aan, dan kan jullie contact zomaar onverwacht verdiept worden.

Zo is het ook in de omgang met je kinderen. Het is in de opvoeding van groot belang dat ouders zich regelmatig afvragen of zij hun zoon of dochter wel echt begrijpen. Weet je waarom zij zo druk is? Begrijp je waarom hij de laatste tijd zo snel boos is en met alles gaat smijten? Waarom wordt zij 's nachts zo vaak huilend wakker? Waarom kijkt hij je niet aan als je hem iets vraagt? Zulke vragen zul je in dit boek veel tegenkomen. Ze hebben allemaal te maken met die centrale vraag in de opvoeding: begrijp ik mijn kinderen? Begrijp ik wat er in hem of haar leeft? Kan ik aanvoelen waar hij of zij nu behoefte aan heeft?

Gouden regel

Wanneer Matthijs 's avonds onder de koffie vertelt waarom Renske niet mee wilde op bezoek, is Josien verbaasd. 'Hoe kan Renske weten dat Dineke een hond heeft? Ik wist trouwens helemaal niet dat ze bang is voor honden. En vanmorgen had ik geen tijd om iets aan haar vragen. Ik was al blij dat ik de andere kinderen op tijd de deur uit had voor school.'

Eerst je kind begrijpen en dan pas iets doen, is dat wel realistisch? Is dat niet te veel gevraagd? Iedere ouder weet toch dat het niet altijd mogelijk is om je eerst in je kinderen te verdiepen voordat je iets kunt doen? Stel je voor dat je de hele dag eerst over van alles en nog wat moest nadenken, voordat je op je kinderen zou kunnen reageren. Inderdaad, zo werkt het niet. Er zijn allerlei dingen in het gezinsleven die routine geworden zijn. Er zijn regels en gewoonten die altijd gelden en waar geen discussie meer over gevoerd wordt. Maar ook dan blijft het belangrijk om met enige regelmaat als ouders samen na te denken over de gang van zaken in het gezin. Waarom is een van kinderen de laatste tijd zo moe en stilletjes als hij uit school komt? Er wordt de laatste weken niet meer zo goed geluisterd bij het Bijbellesen. Hoe komt dat? We hebben die regels over 'naar bed gaan' vorig jaar vastgesteld, maar passen ze nog wel bij de kinderen nu zij groter worden? Het zijn allemaal heel gewone vragen uit het dagelijkse gezinsleven. Het impulsief veranderen van regels is meestal niet zo'n succes. Beter is het om er samen over na te denken en er zo nodig met anderen over te praten. Dan blijkt dat je zoontje moe en stilletjes uit school komt omdat hij taal zo moeilijk vindt. Het lezen uit de Bijbel krijgt minder aandacht, omdat de grotere kinderen moeilijk hun aandacht bij de kinderbijbel kunnen houden. Zij zouden ook best wat later naar bed kunnen gaan.

- Kun jij uit het contact met je eigen kinderen aangeven hoe belangrijk het is om kinderen eerst te begrijpen en dan pas iets te doen of te veranderen?
- Waarom zou die volgorde 'begrijpen – doen' zo belangrijk zijn?

Eerst begrijpen en dan pas iets doen. Dat is een gouden regel in de opvoeding. De vraag is dan natuurlijk wat je precies wilt begrijpen. Het opvoeden van kinderen is zo veelomvattend, zo intensief en soms ook zo ingewikkeld, dat er heel veel is om te begrijpen. Bovendien is elk kind anders. Elk kind heeft zijn eigen temperament en karakter waarmee je rekening moet houden. Toch zijn er wel vaste aandachtspunten die je kunnen helpen om je kind te begrijpen.

De 'gebruiksaanwijzing' van een kind

Onder het eten zegt Renske meestal niet zo veel. Haar ouders, broers en zussen zijn altijd aan het woord. Daar komt zij toch niet tussen. Ze vindt het trouwens leuk om te luisteren. Maar soms zijn het wel heel spannende verhalen, bijvoorbeeld over de nieuwe hond van tante Dineke.

Het was drie weken geleden, op een avond dat Matthijs niet thuis was en Josien net even naar de keuken moest. Een van de jongens vertelde toen in geuren en kleuren over de hond van tante Dineke, hoe snel hij is, dat hij zo op de bank springt en dat hij in een stok bijt. Op zich een leuk verhaal, maar Renske sloeg de schrik om het hart. Die hond wilde zij nooit zien.

Wie kinderen goed wil opvoeden, moet hen goed leren kennen: hun karakter, hun mogelijkheden en beperkingen. Ieder kind is anders, reageert ook anders. Ouders moeten als het ware van elk kind de 'gebruiksaanwijzing' leren kennen. Meestal is dat geen probleem. Ouders kennen hun kinderen immers zelf het allerbeste. Maar soms kun je als vader of moeder ook een blinde vlek hebben voor hun karakter en voor wat zij denken en doen. Het kan ook zijn dat je bepaalde dingen van je kind gewoon niet weet: wat er bij de oppas of bij het buitenspelen is voorgevallen. Je kind zegt er niets over, maar zit er intussen wel mee. Dat was zo bij Renske, die bang gemaakt was voor de hond van haar tante terwijl haar vader en moeder er niet bij waren. Dan schiet de gebruiksaanwijzing tekort. De sleutel past als het ware niet meer op het slot. Er is extra informatie nodig om Renske te begrijpen.

- Hebben jullie kinderen een speciale gebruiksaanwijzing? Zo ja, welke?
- Wat betekent die gebruiksaanwijzing voor de manier waarop jullie met hem of haar omgaan?